

ברכת הגומל

תהלים פרק קז

ה'דו לה' כי טוב כי לעולם חסדו: יאמרו גאולי ה' אשר גאלם מיד צר: ... תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו: ... יוציאם מהשד וצלמות ומוסרותיהם נתק: ... ישלח דברו ויפאם וימלט משחיתותם: ... יורדי הים באניות עשי מלאכה במים רבים: ... ידו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם: וירממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו:¹

מסכת ברכות דף נד עמוד ב – ארבעה צריכים להודות

אמר רב יהודה אמר רב: ארבעה צריכין להודות - יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא.

יורדי הים מנלן? - דכתיב: "יורדי הים באניות וגו' המה ראו מעשי ה' ", ואומר: "ויעמד רוח סערה יעלו שמים ירדו תהומות" (תהלים קז), ואומר: "יחוגו וינועו כשכור", ואומר: "ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם", ואומר: "יקם סערה לדממה", ואומר: "וישמחו כי ישתקו", ואומר: "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם".²

הולכי מדברות מנלן? - דכתיב: "תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו ויצעקו אל ה' וידריכם בדרך ישרה, יודו לה' חסדו".

מי שחלה ונתרפא - דכתיב: "אוילים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו כל אכל תתעב נפשם וגו', ויצעקו אל ה' בצר להם וגו', ישלח דברו וירפאם וגו', יודו לה' חסדו".

מי שהיה חבוש בבית האסורים, מנלן? - דכתיב: "ישבי חשך וצלמות וגו', כי המרו אמרי אל וגו'", ואומר: "ויכנה בעמל לבם וגו'", ואומר: "ויצעקו אל ה' בצר להם", ואומר: "יוציאם מחשך וצלמות וגו'", ואומר: "יודו לה' חסדו".³

מאי מברך? - אמר רב יהודה: ברוך גומל חסדים טובים.⁴ אביי אמר: וצריך לאודווי קמי עשרה, דכתיב: "וירוממוהו בקהל עם" (תהלים קז). מר זוטרא אמר: ותרין מינייהו רבנן,⁵ שנאמר: "ובמושב זקנים יהללוהו" ... רב יהודה חלש ואתפת, על לגביה רב חנא בגדתאה ורבנן, אמרי ליה: בריך רחמנא דיהבך ניהלן ולא יהבך לעפרא. אמר להו: פטרתון יתי מלאודווי.⁶

¹ פרק זה הוא המקור לאמירת ברכת הגומל כפי שנראה בגמרא להלן. ואותו אנו אומרים בפתחת תפילת ערבית של יום העצמאות.

² מעניין שהגמרא פותחת ביורדי הים שלא כסדר שבפרק בתהלים. הגמרא גם לא מסתפקת בפסוק הראשון: "יורדי הים באניות והאחרון: "יודו לה' חסדו", אלא טורחת ומביאה את הפסוקים שמורים על הסכנה המוחשית שיורדי הים היו נתונים בה. מה שאין היא עושה בשלושה המקרים האחרים: הולכי מדבריות, חולים שהתרפאו ומי שהיו בבית האסורים. האם נוכל ללמוד על הסכנה המרובה של יורדי הים בזמן חז"ל? ראה למשל בראשית רבה ו ה על הסכנה המיוחדת ליורדי הים בתחילת החורף אחרי חג הסוכות ועד תנוכה. ובימינו, מחד גיסא יש שמוסיפים גם את "עולי האוויר", ומאידך גיסא התעוררו רבים וטובים על אמירת ברכת הגומל בטיסות ובשייט לשם תענוגות ובילויים, אם נכון לברך בשם ומלכות (ועוד לדרוש עלייה לתורה...).

³ ראה ספר אבודרהם ברכת הראייה, השבח וההודאה: "נשאל רבינו האיי למה התלמוד מונה אלו הד' צריכין להודות על זה הסדר ואינו מונה אותם כסדר שהם כתובים בתלים: הולכי מדברות וחבוש שיצא מבית האסורים וחולה שנתרפא ויורדי הים? והשיב כי הפסוק מונה תחלה המסוכן יותר והתלמוד מונה הרגיל ומצוי תחלה שיורדי הים מצויים יותר מהולכי מדברות וכל אחד ואחד מחבירו. וסימן לאלו הד' וכל החיים יודוך סלה. חיים נוטריקון חבוש. ים. ייסורין דהיינו חולה. מדבר. וכן הוא בתוספות על הדף במסכת ברכות שם: "דקרא נקט סדר המסוכנין יותר תחילה וגמרא נקט המצויין תחילה". לגבי מידת הסכנה בתקופת המקרא, קשה להתוכח. אבל לגבי מידת המצוי בתקופת הגמרא, האם יורדי הים היו מצויים יותר מאנשים חולים?

⁴ כך באירועים מיוחדים אלה, אבל כך גם בחיי יום יום. ראה נוסח "הגומל חסדים" שאנו אומרים כל בוקר עפ"י נוסח הגמרא במסכת ברכות ס ע"ב: "ויהי רצון מלפניך ה' אלהי שתרילני בתורתך ודבקני במצותיך, ואל תביאני לא לידי חטא ולא לידי עון ולא לידי נסיון ולא לידי ביון ... ותנני היום ובכל יום לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי, ותגמלני חסדים טובים, ברוך אתה ה' גומל חסדים טובים לעמו ישראל". גומל חסדים מראש. בבחינת, אם אזכה ל"גומל חסדים" לכתחילה ותתני לחן וחסד בכל יום ובכל שעה ובכל מצב, לא אבוא לסכנה ולא אצטרך לומר ברכת גומל חסדים בדיעבד.

⁵ ושניים מהם חכמים. עוד על כך להלן.

⁶ מכאן משמע שאין הנוסח מעכב וזה אולי המקור לכך שיש נוסחאות שונות. והשווה עם פסחים קטו ע"ב: "אביי הוה יתיב קמיה דרבה, חזא דקא מדלי תכא מקמיה. אמר להו: עדיין לא קא אכלינן, אתו קא מעקרי תכא מיקמן? אמר ליה רבה: פטרתן מלומר מה נשתנה". אלא שכאן זהו "טופס ברכות" (ירושלמי ברכות פרק א דף ג עמוד ד, ויקרא רבה לד) ואילו בהגדה זה "סיפור". מאידך גיסא, דווקא בהגדה צריך להבין מה פירוש: "פטרתנו מלומר מה נשתנה". פטור ממה? מלספר ביציאת מצרים שכל המרבה בה הרי זה משובח? כנראה שהכוונה היא שפטרתנו מהצורך להציג את הדברים בנוסח של שאלה וחזרת השאלה למקרה שלנו.

תלמוד ירושלמי מסכת תענית פרק א הלכה ג – הגומל על ירידת גשמים

יחזקאל אבא מברך על ירידת גשמים: יתגדל יתקדש יתברך יתרומום שמך מלכינו על כל טיפה וטיפה שאת מוריד לנו... רבי יוסה בר יעקב סלק מבקרה לרבי יודן מוגדליא. עד דהוא תמן נחת מיטרא. שמע קליה, אמר: אלף אלפים אנו חייבין להודות לשמך מלכינו על כל טיפה וטיפה שאת מוריד לנו שאת גומל טובה לחייבים.⁷

רמב"ם הלכות ברכות פרק י הלכה ח – השומעים עונים

ארבעה צריכין להודות: חולה שנתרפא, וחבוש שיצא מבית האסורים, ויורדי הים כשעלו, והולכי דרכים כשיגיעו לישוב.⁸ וצריכין להודות בפני עשרה ושנים מהם חכמים, שנאמר: "ויורומוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו". וכיצד מודה וכיצד מברך? עומד ביניהן ומברך: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב.⁹ וכל השומעין אומרים: שגמלך טוב הוא יגמלך סלה.¹⁰

ספר כלבו סימן כ – בקריאת התורה

ואחר כך גולל הספר ומברך לאחריה אשר נתן לנו תורת אמת, ועונה החזן וכל השומעים אמן... ואם היה צריך להודות אומר: הגומל לחייבים טובות שגמלני ברחמי וברוב חסדיו, ועונין החזן וכל הקהל: אמן! צור שגמלך כל טוב, הוא יגמלך סלה חן וחסד אמן.¹¹

בית יוסף אורח חיים סימן ריט – מעדיף את נוסח "טובות"

מאי מברך? הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב. כך היא גירסת הרי"ף (מג.) והרמב"ם (פ"י ה"ח) והרא"ש (סי' ג.) אע"פ שהנוסחא בגמרא בספרים שלנו היא ברוך גומל חסדים טובים, גירסת הני רבוותא עיקר. ופירוש הברכה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הגומל לחייבים וכו' כלומר, אפילו לאותם שהם חייבים דהיינו שהם רשעים... עם כל זה, גומל להם טובות. וגם אני כאחד מהם, שאף על פי שאיני הגון גמלני כל טוב: ומה שכתב: והשומעים אומרים אשר גמלך כל טוב וכו'. אינו בגמרא אלא שהרמב"ם כתבו בפרק י (שם).¹²

ספר אבודרהם ברכת הראייה, השבח וההודאה – צמצום ברכת הגומל

כתב ה"ר גרשום ברבי שלמה: פעם אחד קם אחד מהמון העיר שאירע נס לבנו וברך בבית הכנסת הגומל ואני גערתי בו מפני שטעה ב' טעיות ובירך ברכה לבטלה. הטעות האת, כי אפילו על נס עצמו אינו חייב לברך הגומל

⁷ בירושלמי, אין את ברכת הגומל של הארבעה שהיו בסכנה ונצלו, אבל יש ברכת גומל על הגשם! ונראה שזה מקור הנוסח "הגומל לחייבים", היינו שאין אנו ראויים לטובה או חסד אלה, נוסח שהשתרבב מהגומל על הגשם לברכת הגומל של "הארבעה".

⁸ ברמב"ם הסדר אחר. האם זה הסדר המצוי או המסוכן בימיו? האם כרופא, נתן קדימות לחולים שראה יום יום? ראה עוד שהרמב"ם אינו מזכיר הולכי מדבריות, אלא הולכי דרכים בכלל. זאת כנראה על סמך הגמרא בברכות שם: "הנכנס לכרך מתפלל שתיים, אחת בכניסתו ואחת ביציאתו... נותן הודאה על שעבר וצוועק על העתיד! ועוד נידרש להרחבה זו בהמשך.

⁹ את התוספת "לחייבים" בברכת הגומל כבר חידש הרי"ף בפירושו למסכת ברכות מג ע"א: "מאי מברך אמר רב יהודה אמר רב ברוך גומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב". ונראה שקדם לו בעל ספר הלכות גדולות סימן א - הלכות ברכות פרק תשיעי: "אמר רב יהודה: ארבעה צריכין להודות יורדי ימים והולכי מדברות ומי שחלה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. מאי מברכין, אמר רב יהודה: ברוך גומל לחייבים טובות כי גמלני כל טוב". ולפי דברינו לעיל, יש לו גם סמך מנוסח הירושלמי לברכת הגומל על הגשמים. והתחלפה המילה "חסדים" ב"טובה" או "טובות". ראה מדרש ילקוט שמעוני תהלים רמז תתסו על פרק קז שמביא את דרשת הגמרא: "ארבעה צריכין להודות: יורדי הים, והולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא" ומסיים: "מאי מברך? אמר רב יהודה: גומל חסדים טובים לחייבים". כנראה שאחז את נוסח הרי"ף או בה"ג על הגמרא.

¹⁰ תוספת זו שהקהל עונה למברך היא, כפי הנראה, חידוש של הרמב"ם. בדומה לנוסח המקובל בעדות המזרח שאומרים: והמברך יתברך. ובהפוך לברכות אחרות, ברכת אבליים למשל, בה האבל עונה למנחמיו (יש עוד דוגמאות של דו-שיח מעין זה?). נראה, אגב, שפשר תשובה זו טמון במילה "סלה" שהיא מילת חיזוק לאישוש הגמול שיהיה לזמן רב אם לא לעד. אולי לומר שהגמול הזה יישאר בעינו לעד ולא תיכנס שוב לצרה. שברכת הגומל הזו תהיה האחרונה!

¹¹ ראה נוסח ראב"ן ברכות סימן קצז שמחזיר את המילה "חסדים" כנוסח הגמרא לעיל: "ומאי מברך בא"י אמ"ה גומל חסדים לחייבין". ריבוי הנוסחאות מראה שנוסח ברכה זו התפתח עם השנים והיו בו גוונים שונים, כולל, כאמור, חידושו של הרמב"ם שהקהל עונה למברך. אולי הסיבה לכך היא שאין לברכה זו מקור תנאי, אלא אמוראי בבל הם שהתקינו אותה (ובירושלמי כאמור איננה בכלל, אבל נלקחה המילה "חייבים" מהירושלמי לעיל על הגשם). דבר שני שאנו לומדים מנוסח זה הוא הצמדת העניין לקריאה בתורה, כנראה כדי לקיים את ההלכה שצריך לומר את הברכה בפני עשרה ושהיה שם שני תלמידי חכמים. ראה גם ספר המנהגים (טירנא) הגהות המנהגים מנהג של שבת אות (מ): "ואחר שקרא לו החזן את הפרשה יברך ברכת התורה ויסיף לברך: בא"י אמ"ה אשר גומל טוב לחייבים, והשומעין עונין: מי שגמלך טוב[ה] הוא יגמלך (כל) טוב סלה". אבל ענין "החייב" שמי שאומר הגומל צריך לקבל עליה, זה כנראה מנהג מאוחר ו"חומרה יתירה" שלעתים גורמת כאב ראש מיותר לגבאים ולא תמיד מוסיפה שלום וריעות. ונשים מברכות הגומל בימינו ממקום שהן עומדות וכלי "חובת" עליה לתורה.

¹² נוסח הירושלמי על הגשם, ניצח את נוסח הבבלי. ראה משנה ברורה שם סימן ריט ס"ק ד: "הגומל לחייבים טובות – פירוש, אפילו לאותם שהם חייבים, עם כל זאת, גומל להם טובות. וגם אני, אע"פ שאיני הגון עם כל זאת, גמלני בכל טוב. ונוסח זה אינו מעכב כל שאמר ענין הברכה וכדלקמיה בס"ד. כתב הרמב"ם המברך צריך שיהיה עומד בשעת ברכה ובדיעבד יצא אף בישיבה".

אלא ברוך שעשה לי נס.¹³ אם כן, שלא כדין בירך ששינה מטבע הברכה שנתקנה לנס ובירך ברכה אחרת שלא נתקנה אלא בד' הצריכין להודות. ועוד, כי אפילו הברכה היא שנתקנה לנס, לא היה לו לברך אלא במקום הנס. והטעות האחר, שאפילו ברך ברכת הנס ובמקום הנס, שלא כדין בירך, כי האב אינו חייב לברך על נס בנו אלא הבן ובן הבן מחוייבים בנס אביהם ואבי אביהם. עד כאן דבריו.¹⁴

בית יוסף אורח חיים סימן ריט אות ד – הגומל על לידה ועל כל סכנה

וממה שכתב רבינו דלא חשיב ברכה לבטלה מה שבירכו הם אע"פ שלא נתחייבו בה, שהם נתנו שבח והודאה למקום על הטובה שמזמין להם.¹⁵ יש ללמוד על מה שנוהגים קצת אנשים שכשילדות נשותיהם עומדים ומברכים ברכת הגומל דלאו ברכה לבטלה היא. דכשם דרב חנא בגדתאה ורבנן אע"פ שלא היו חייבים בברכה זו היו מברכים אותה כדי לתת שבח והודאה למקום על הטובה שהזמין להם שניצול רב יהודה, כך מי שילדה אשתו אע"פ שאינו חייב בברכת הגומל יכול לברך אותה כדי לתת שבח והודאה למקום על הטובה שהזמין לו שניצולה אשתו.¹⁶

מחזור ויטרי הלכות פסח סימן נג – יציאת מצרים!

ומה שנהגו בלילי פסח הראשונים לעשות שלש מצות למצוה ממדה אחת. מפני ששלוש מצות של תודה נעשות ממדה. ואמרינן בהרואה: ארבעה צריכין להודות. יוצא מבית האסורין כו'.¹⁷

מדרש תהלים (בובר) מזמור קז – דור המדבר הוא דוגמא לכל הדורות

תמן תנינן ארבעה צריכין להודות, ואלו הן הולכי מדברות, מן הדא דכתיב: "תעו במדבר בישימון דרך וגוי יודו לה' חסדו", אף כאן דור המדבר דוגמא לכל הדורות.¹⁸

¹³ אזכור ברכת "שעשה לי נס" איננה מקרית ויסודה הוא בסוגיה במסכת ברכות לעיל. תקנת ארבעה צריכין להודות מובאת כחלק מהדין במשנה הקובעת: "הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, אומר: ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה". ברכה שיסודה ביתרו שברך: "ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים" (שמות יח י) והגמרא מרחיבה שם מנסי הרבים לנס יחידים. נושא "ברוך שעשה לי נס" יחזור עוד להלן וקשור לנושא שלנו, אך אנו נשתדל להתמקד בברכת הגומל ונלך בדרך הפוכה: מברכת הודאה של היחידים לברכת הודאה של ציבור ושל עם שלם.

¹⁴ הראשונים נחלקו אם להרחיב את ברכת הגומל גם לסכנות אחרות, או לצמצמה ולהעמידה רק על ארבעה המקרים שנמנו בגמרא. אבודרהם שייך לסייעת המצמצמים. במקום אחר, הוא מוכן להסכים, בדיעבד, גם לברכת הגומל גם של מי שהלך מעיר לעיר, והדרכים היו אז בחזקת סכנה גדולה. ראה דבריו בברכת הראייה, השבח וההודאה: "יש אומרים שאין מברכין ברכת הגומל כשהולכין מעיר לעיר דסבירא ליה שלא הצריכו להודות אלא להולכי מדברות דשכיחי בהו חיות ולסטים. והא דאמרינן בירושלמי (ברכות ד ד): כל הדרכים בחזקת סכנה, לא אמרו אלא לענין תפילה הדרך בלבד, שכל הדרכים צריך אדם לבקש רחמים על נפשו. אבל ברכת הגומל במקום סכנה איתקון. אבל עתה נהגו העולם לברך ברכת הגומל אפילו כשהולכין מעיר לעיר" (כפי שכבר פסק למעשה הרמב"ם לעיל. ומנהג אשכנז היה שלא לברך הגומל בהולכים מעיר לעיר). ראה גם דבריו בפירושו לסידור התפילה (ספר אבודרהם ברוך שאמר ופסוקי דזמרה): "מזמור לתודה (תהילים ק) כנגד מאמר שני שהוא יהי אור ועליו מודים הבריות כי כולם צריכין לאורה, וזהו שכתוב (איוב כה, ג) ועל מי לא יקום אורו, ועל כן כל אדם חייב להודות לו. ותמצא במזמור זה ארבעה שמות כנגד ארבעה הצריכין להודות". האור הוא דבר רחב וכולם צריכין להודות, אבל "ברכת הגומל", רק ארבעה אלה.

¹⁵ זה ציטוט מהרי"ף שמסביר את הברכה של רב חנא בגדתאה ורבנן בגמרא לעיל כשרב יהודה הבריאה. והוא ממשיך בדבריו הוא.

¹⁶ ראה ספר מהרי"ל (מנהגים) הלכות מילה שמוצא סמך לילדת לומר הגומל משום שהתינוק יצא מבית הסוהר ... : "אומרים קיים את הילד הזה לאביו ולאמו וגוי' עד הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. נראה בעיני הטעם משום דאיתא בגמרא: אמרו לו: אשתו ילדה זכר מברך הטוב והמטיב. ויש מפרשים משום ארבעה צריכין להודות ואחד מהם היוצא מבית האסורים וכן התינוק יצא כן מאסורי מעי אמו". אז האמא אומרת בשם הילד? ומה איתה עצמה? הבית יוסף אינו נזקק להסברים אלה ופשוט מרחיב את הגומל לילדת שהייתה בסכנה וניצלה. ובהמשך הסימן הוא מרחיב זאת גם לכל מי שהיה בסכנה וניצל. ראה שם סימן ריט אות ט שלאחר שהוא מביא דעות מצמצמות בשם אבודרהם ואחרים, הוא מביא את תשובת הריב"ש שנשאל: "הא דאמרינן בפרק הרואה ארבעה צריכין להודות מי נימא הני דוקא, וא"כ אפילו נפל עליו כותל או ניצל מדריסת שור ונגיחותיו וכיוצא בנסים כאלו אינו חייב לברך, או נימא דכל שכן הוא?". ותשובתו היא: "נראה שצריך לברך, שהרי הולכי מדברות שצריכין להודות זהו מפני סכנת אריה וגנבים המצויים בדרכים, וא"כ כשעמד עליו אריה לטרפו אפילו בעיר אם גנבים באו לו אם שודדי לילה וניצל מהם וכיוצא בנסים אלו, כל שכן שצריך להודות. ולא הוזכרו הארבעה בכתוב אלא מפני שהם מצויים תמיד בדרך מנהגו של עולם ברוב האנשים". והוא ממשיך שם בהבחנה בין ברכת הגומל וברכת שעשה לי נס ומסכם: "וכל שכן הנעשה לו נס וניצול ממיתה עצמה ... שמיד שניצל צריך הוא להודות כדרך הארבעה שצריכין להודות ולא שיפטור מברכת הודאה בברכת שעשה לי נס שחייבוהו לברך כשישוב לעבור במקום ההוא. ואולי לא יעבור שם לעולם ולא יברך אותה ברכה. אלא ודאי נראה שברכת הודאה מברך אותה מכל מקום". ברכת שעשה לי נס אינה פוטרת את ברכת הגומל. ברכת הגומל תקפה לכל מי שהיה בסכנה אמיתית וניצל. האם לא כך היה היישוב היהודי בארץ ישראל כאשר שם מדינות ערב וערביי ישראל קמו עליו להשמדו?

¹⁷ מחזור ויטרי רואה את יציאת מצרים כציאה מבית האסורים ואי לכך שייכת גם היא לאותם ארבעה צריכין להודות. ולכן כל שלוש המצות נאפות מכמות (מידה אחת) כי הן כמו מצות שמביאים על קרבן תודה בבית המקדש (ויקרא ז יב). כאן יש לא רק הרחבה גדולה וברורה לציבור – לעם שלם, אלא גם למשמעות של יציאה מבית האסורים! וזהו סמך גדול ליציאת ימינו.

¹⁸ המקור / סמך לכל מי שהולך במדבר וחוצה אותו בשלום שצריך להודות הוא מדור המדבר. מכאן נוכל ללמוד שתיים. אחת, שיש ברכת הגומל של ציבור, שהרי בדור המדבר לא היה מדובר באדם בודד. מה שמצטרף למקור הקודם על יציאת מצרים - חובה של

מדרש שכל טוב (בובר) שמות פרק יז – צריך ליתן הודאה ולהזכיר חסדים בכל זמן

"חסדי ה' אזכיר תהילות ה' כעל כל אשר גמלנו ה', ורב טוב לבית ישראל אשר גמלם כרחמיו וכרוב חסדיו" (ישעיהו סג ז) - למדנו שכיון שאדם שומע גבורות הקב"ה שעושה בעולמו, וטובות שהוא גומל לחייבים או לחסידיו, צריך ליתן הודאה לפניו, ולהזכיר חסדיו בכל זמן, ומקבל שכר על כך.¹⁹

תהלים פרק קז²⁰

ה'ו לה' כי טוב כי לעולם חסדו: יאמרו גאולי ה' אשר גאלם מיד צר: ומארצות קבצם ממזרח וממערב מצפון ומזם:

תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו: רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף: ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יצילים: ויזריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב: ידו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם: ...

ישבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל: ... ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יושיעם: יוציאם מחשך וצלמות ומסרותיהם ינתק: ידו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם: ...

כל אכל תתעב נפשם ויגיעו עד שערי מות: ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יושיעם: ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם: ידו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם:

יורדי הים באניות עשי מלאכה במים רבים: המה ראו מעשי ה' ונפלאותיו במצולה: ... יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוגג: ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם: יקם סערה לדממה ויחשו גליהם: וישמחו כי ישתקו וינחם אל מחוז חפצם: ידו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם:

ישם מדבר לאגם מים וארץ ציה למצאי מים: וישוב שם רעבים ויכונו עיר מושב: ויזרעו שדות ויטעו כרמים ויעשו פרי תבואה: ויברכם וירבו מאד ובהמתם לא ימעט: ... יראו ישרים וישמחו וכל עולה קפצה פיה:

מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי ה':²¹

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם הגומל לחייבים טובות שגמלנו כל טוב מי שגמלנו כל טוב הוא יגמול את מדינת ישראל ותושביה כל טוב סלה.

לפיוט אשירה לה' כי גמל עלי, [לחצו כאן](#).

חג שמח

ושנזכה לגאולה השלימה

מחלקי המים

ברכת הגומל גם על הציבור בכללותו. והשנייה, בקל וחומר. ומה דור המדבר שמתו במדבר ולא זכו להיכנס לארץ צריכים לומר הגומל, הדור שזכה לצאת ממדבר גלות של מאות שנים ולהיכנס לארץ, לא כל שכן!

¹⁹ יש הרבה דרכים להודות לגומל לחייבים טובות או חסדים, גם אם לא בנוסח המדויק של "ברכת הגומל", שמדרש זה אכן איננו נדרש לה באופן ישיר. הוא מדבר על הודאה בכלל, לאו דווקא על "ברכת הגומל", אבל רומז לה בדבריו: "וטובות שהוא גומל לחייבים". הוא גם דורש פסוקים מישעיהו, לא מתהלים שמאד מתאימים ליום זה: "חסדי ה' אפקיר תהלת ה' כעל כל אשר גמלנו ה' ורב טוב לבית ישראל אשר גמלם כרחמיו וכרב חסדיו: ויאמר אך עמי המה בנים לא ישקרו ויהי להם למושיע: בכל צרתם <לא> לו צר ומלאך פניו הושיעם באהבתו ובחמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם כל ימי עולם".

²⁰ נחזור ונקרא את פרק קז בתהלים ונשים לב היטב למבנה הפרק ותוכנו. שבנו וחלקנו את הפרק לפי הגמרא בברכות בה פתחנו, אבל קריאתו הפשוטה היא ברצף והכל על הגאולה העתידית. ארבעה המקרים שהגמרא מציינת היא ארבע קבוצות "גאולי ה' אשר מתקבצים" ממזרח וממערב מצפון ומזם" ובהם חולים אשר הגיעו "עד שערי מות", אסירי ציון היושבים בחושך וצלמות, והם באים בשני נתיבים מרכזיים: בים וביבשה. ובימינו זכינו שיתקיים הפסוק: "ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי".

²¹ אם נשוב ונקרא את פרק קז בשלמותו ובעיון, נראה שבפשטות, הפרק בכללותו מדבר בהצלה לאומית וכוללת, ראה בפרט פסוקים ג-ו בפתיחת הפרק ופסוקים לה-לח לקראת סיומו. בתווק, נמצאים אמנם ארבעה המקרים שחז"ל למדו מהם על הצלת היחיד, מה גם שבזמנם לא הייתה הצלת הציבור ועדיין לא הגיעה הגאולה ולא נקבצו הגלויות. אבל אין מקרא יוצא מידי פשוטו ופשיטא שהצלת היחיד עטופה בפרק זה בהצלה לאומית כללית של קיבוץ גלויות ופריחה כלכלית בארץ. ואולי זו כוונת המשורר כאשר הוא חותם את הפרק בפסוק: "מי חכם וישמור אלה ויתבוננו חסדי ה'". צריך לדעת להתבונן בחסדי ה' ולהודות על כל הטוב אשר נתן לנו. ואם לא בברכת הגומל, אזי בשיר והלל שהצילנו ממדבר הגלות, ומשה אותנו מים של סערות ורדיפות וריפא חולינו ונכותנו הלאומיים והוציאנו מבית האסורים לחירות עולמים! שנהיה ראויים.